

»DRAGE DIPLOMANTKE IN DRAGI DIPLOMANTI«

IZBOR MISLI IZ NAGOVOROV DEKANA OB PODELITVI DIPLOM DIPLOMANTKAM IN DIPLOMANTOM
VISOKE ŠOLE ZA SOCIALNO DELO 1996-2001

Končali ste štiriletni visoki strokovni program, okrog tri tisoč ur osvajanja znanja, ki so vam ga posredovali visokošolski učitelji in sodelavci, habilitirani, kar pomeni od univerzitetnih organov formalno priznано usposobljeni za opravljanje svojega dela, za poučevanje in izpraševanje, kot se glasi stara formula, izvoljeni v akademske nazive po enakih merilih kot učitelji in sodelavci katere koli druge visoke šole ali fakultete v okviru Univerze v Ljubljani. Dejstvo, da naša slovesnost poteka v tej osrednji univerzitetni dvorani, kjer potekajo tudi najpomembnejše univerzitetne slovesnosti, simbolizira ne le formalno pripadnost naše šole Univerzi v Ljubljani, ampak njeno polnopravno in enakopravno vključenost vanjo.

Vse to vam omenjam zato, ker boste ob vstopu v svet dela ali pri nadaljevanju svojega strokovnega dela v novih vlogah potrebovali samozavest. Osnovno strokovno samozavest boste torej oprli najprej na dejstvo, da ste diplomirali na preverjenem štiriletnem visokem strokovnem programu v okviru ugledne Univerze v Ljubljani.

Nedavno sem se ob nastajajoči diplomski nalogi pogovarjal z eno vaših kolegic, ki dela v okviru projekta integracije romskih otrok v osnovno šolo. Gradivo, ki mi ga je prinesla v pregled, me je navdušilo. Čeprav je bilo še neurejeno in neizpiljeno in sem imel kopico pripomb, je bilo iz opisov dela, iz intervjujev z učiteljicami, učenci in starši razvidno, da ta socialna delavka opravlja pomembno delo, zavzeto, mirno in dosledno, s trdnim prepričanjem, da je smiselno, z znanjem, predvsem pa z odprtostjo in z iskreno pripravljenostjo razumeti drugačnost in pomagati prikrajšanim. Ni naključje, da si je pridobila zaupanje celotne romske skupnosti v tistem kraju.

Hkrati pa sem v gradivu pogrešal pojmovni okvir, besede, iz katerih bi bilo razvidno, da je

to, kar dela, socialno delo, poseben pristop v njegovem okviru, posredovanje med romskimi učenci, njihovimi starši in celotno romsko skupnostjo in kulturo na eni strani, in šolskim sistemom, ter – po romsko – »civilno« kulturo na drugi. Je drobno tkanje vezi med enim in drugim in drobno prilagajanje enega drugemu – na obeh straneh, toda prilagajanje, katerega posledica bo, da bodo otroci, ki so se do sedaj ogibali šole in ki jih je šola izločala, v njej ostali in jo, upajmo, dokončali. To ni pedagogika, ni sociologija, je pravo generično socialno delo. Ko sem ji to omenil, je dejala: Prav imate. Veste, včasih se počutim, da ogromno delam, da pa sem zadnji privešek pedagogike.

Ni treba, da bi bilo tako. Ne sme biti tako. Pri tej diplomski nalogi bova s skupnim naporom dosegla, da se bo jasno izrazila specifična metodična narava socialnega dela.

Naj vam torej kot prvi zalogaj v vašo popotno torbo položim up, da boste hoteli in znali sodelovati z vsemi, a da boste hkrati znali zakoličiti svoje posebno strokovno področje in ga ljubosumno čuvati pred polaščanjem močnejših; da boste vedeli, kaj je vaša stroka, kdaj ste na svojem območju in da boste znali to ceniti in braniti. Socialno delo je namreč postalo moderno, uveljavljene vede so ga začele odkrivati in si ga prilaščati. Končno so odkrili to, kar pri nas tiho delamo že 40 let, a to, seveda, nevedni ali zviti zamolčijo.

Upam, naprej, da boste znali s specifičnimi pojmi socialnega dela, pojmi, ki označujejo njegova sredstva, metode, načela in načine ravnanja, poimenovati to, kar delate, in s temi besedami to delo tudi predstaviti drugim. Uporabljajte te pojme v vsakdanjem občevanju, pri raziskovanju in izpopolnjevanju svojih pristopov. Teorija socialnega dela je vaš svojski pojmovni okvir. Nujno je, da poznate tudi pojmovne okvire drugih ved, a zavedajte se, da imate tudi močan pojmovni okvir svoje posebne vede.

Bodite samozavestni, ponosni na svojo stroko in vedo. Rešujete probleme, ki se jim drugi izogibajo, o katerih veliko in učeno govorijo, a znajo malo učinkovitega nasvetovati in ukreniti. Vaša diplomska dela so v veliki večini zrela raziskovalna dela. Ne govorite slabo o sebi, svojih kolegih, svoji stroki in svoji šoli. Lahko da smo včasih videti neurejeni, ker nam je tuja meščanska poštiranost. Nismo pa nesposobni. Na noge smo postavili stroko, visoko šolo s štiriletnim študijem, si pridobili akademske kvalifikacije, ki so enake ali višje kot na kaki primerljivi šoli. In še imamo potencial za rast in izboljševanje kakovosti.

Upam, da vas bo pri vašem delu navdajal duh aktivnosti in podjetnosti; da ne boste čakali na pobudo in ukaze drugih, ampak da boste vi dajali pobudo in vodili druge. Vi ste med ljudmi, vi se neposredno srečujete z njimi in njihovimi težavami; vi bolj veste, kaj se dogaja, kot gospodje v pisarnah, do katerih prihajajo le oddaljeni odmevi resničnosti. Ne čakajte, delujte. Z delovanjem spoznavamo.

Upam, da se boste pri svojem strokovnem delu ravnali po etičnem kodeksu svoje stroke in etičnem kodeksu delavcev na področju socialnega varstva. Kot se morda čudno sliši, se sam nisem prav nič silil, da bi sodeloval pri pripravi tega kodeksa, in tudi nisem. Po mojih mladostnih izkušnjah so bili tisti, ki so nam pridigali o etiki in morali (če niso bili ravno pravi filozofi), v najboljšem primeru leporečniški pridigarji, v najslabšem in najpogostejšem primeru pa navadni dvoličneži. Zato govorjenja o etiki nisem cenil. Kako presenečen sem bil, ko sem prebral naš etični kodeks. To je odlično zasnovana vrsta jasnih, konkretnih in uporabnih pravil, nujnih ne le pri strokovnem delu, ampak tudi v vsakdanjem življenju – prava zakladnica uporabne modrosti in vodilo v življenju. Ravnajte se po teh načelih.

Skrbite tudi zase. Socialno delo je naporen poklic, ki nam včasih posrka vse moči in nas navede na hude misli. Oprite se drug na drugega, poiščite pomoč pri mentorjih, supervizorjih. Predvsem pa skrbite za svoje osebne telesne in duhovne potrebe. Širite svoja kulturna obzorja. Zavedajte se, da ste slovenski intelektualci.

Vsakokrat ko stojim v tej dvorani pred množico novih diplomantov, me navdaja čuden občutek, ki je najbrž podoben občutku čarovnikovega vajenca, ko je spustil duha iz steklenice. Vidim množico mladih ljudi, ki se bodo nekaj trenutkov zatem z listinami v širokih rdečih platnicah (kaj nepripravnih za dobesedno aplikacijo rekla »z diplomu v žepu«), z listinami, ki potrjujejo njihovo strokovno pristojnost, razkropili po naši širni mali domovini in – če bodo dobili službo – začeli opravljati poklic socialnega delavca. Rad bi jih zadržal in jim rekel: Za božjo voljo, ne – kajti bojim se, da ne bodo znali, da ne bodo zmogli. Ko jih simbolično spuščam iz gnezda, se bojim, da bi zašli v širjavah neba in da bi škodovali drugim in sebi. In nejasno čutim, da sem imel nekaj pri tem, da se je tako napletlo. A je prepozno. Ne morem jih ustaviti ali poklicati nazaj. Ostane mi samo upanje, da nosijo v sebi dobrega duha, ne zlega. In ostane mi ta zadnji opomin in napotek.

Dragi moji študentje, nositi v sebi dobrega duha ni podedovano stanje, ki ga eden ima, drug pa ne. Je življenjska naloga. Nihče med nami ni obdarjen z nezmotljivim notranjim kompasom, ki bi ga usmerjal v življenju in obvaroval stranpoti. Vsakdo od nas pa se srečuje z drugimi ljudmi in ob njih se nauči sočutja in človečnosti. Bolečina drugega, v katerem prepoznavamo sebe, je naš vodnik. Ohraniti to občutljivost je naša naloga.

Skrbite, da boste v stiku s samim seboj, s svojo vestjo, s svojimi najglobljimi čustvi in željami. Spoznavajte samega sebe skozi dostikrat subtilne notranje odzive na vsakdanja dogajanja okrog vas. Spremljajte svoje čustvene odzive, svoje misli in

fantazije. K temu smo vas navajali prav od začetka študija. Spoznajte, kaj vas privlači in kaj vas odbija, pojdite k svetlobi, k toploti. Postanite ljudje »svoje doživete resnice« s »svobodno ustvarjenostjo osebnostne močjo«, kot pravi Edvard Kocbek.

Bodite skromni. Zavedajte se, da vaša resnica ni univerzalna resnica. Drugi drugače vidijo svet. Ne vsiljujte jim svoje resnice, spoznajte njihovo, učite se od njih. Ne morete spremeniti sveta, lahko pa najdete svoj prostor pod soncem, svoje področje dela, svoj pristop, svoj slog. Pomagajte drugim najti njihov prostor pod soncem. Važno je, kaj zmorejo, ne česa ne zmorejo.

Bodite obzirni. Ne vsiljujte svojih stališč, ne vrtajte v druge, ne pridigajte. Raje pozorno poslušajte in sodelujte. A ne bodite preveč fini, ne skrivajte se za masko prijaznosti. Jasno povejte, kadar kakega dejanja ne odobravate, kadar se s čim ne strinjate. Odleglo vam bo, in to je zanesljivo znamenje, da ste na pravi poti – poti k sebi. Ne ocenjujte oseb, temveč dejanja. Ne vsiljujte se in ne dopustite, da bi se vam vsiljevali. Jasno razmejite sebe od drugih. Jaz sem jaz in ti si ti in samo, če to jasno vidiva, lahko plodno sodelujeva.

Mislite. Ne prevzemajte mišljenjskih klišejev. Ne bodite ovce. Ne nasedajte demagogom. Odkrivajte razlike, odtenke. Diferencirajte. Distancirajte se, da bi lahko plodno sodelovali na svoj način. Učite se. Kdor ne zna, dela škodo. Znanje je zato moralni imperativ. Ne rutinizirajte dela z ljudmi, bodite ustvarjalni.

Krepite svoj značaj; resnicoljubnost, zanesljivost, moralno trdnost. Spoštujte etični kodeks svoje stroke.

*

Morda se vam zdi čudno, da govorim o vašem življenju, ne o stroki. Vi ste nosilci stroke. Kakršni boste vi, intimno v sebi, kakršno bo vaše življenje, taka bo stroka.

*

Náš poklic ni lahek. S problemi ne boste opravili v službi, spremljali vas bodo domov, zaradi njih boste slabo spali. Toda to je poklic, ki nas dan za dnem preizkuša, sili k razmišljanju, odločanju, ukrepanju po strokovnih pravilih in po vesti. S tem nas ohranja človečne.

Visoka šola za socialno delo je v nekaj letih, odkar je bila ustanovljena, močno napredovala. Povečala se je zahtevnost snovi pri celi vrsti predmetov, saj poskušamo biti na ravni drugih študijskih področij v okviru univerze pri nas in v svetu. Učitelji so si z raziskovalnim in publicističnim delom pridobili ustrezne znanstvene naslove in se habilitirali kot univerzitetni učitelji in sodelavci. Pomnožilo se je število del literature, ki jo je treba preštudirati. Močno se je izboljšala struktura vpisnih generacij, ki prihajajo iz srednjih šol in se v močni konkurenci za vpis na našo šolo prebijajo na prva mesta zaradi svoje učne uspešnosti. To pomeni, da se je nadaljnjemu študiju treba posvetiti z vso resnostjo.

Spremenile so se tudi razmere v stroki. Stroka se vse bolj izvija izpod nekdanje odvisnosti od politike in močnejših strok in postaja bolj avtonomna. Med strokovnimi kadri poteka proces razslojevanja po kvalifikacijah; v socialne službe se bodo kmalu vrnil prvotni magistri in nato doktorji znanosti, ne sicer znanosti o socialnem delu, saj šola kot visoka strokovna šola še vedno nima pravice izvajati podiplomski magistrski in doktorski študij, vendar se bodo vrnil s temi naslovi kot socialni delavci. Povečuje se zahtevnost dela in pravna in etična odgovornost. Vse to zahteva od slehernega, ki se bo vključil v delo na področju socialne, premišljeno ravnanje in odgovorno držo. Časi lagodnosti in neodgovornosti, pa tudi časi lažne solidarnosti in popustljivosti, ki sta dajali potuho nesposobnim in neprizadevnim, so minili.

*

Veliko vas je tukaj, ki ste se vpisali v tretji letnik visoke šole po končani višji šoli in več letih poklicnega dela. Vam se moramo na šoli še posebej zahvaliti za vaš prispevek k oblikovanju teoretskih in strokovnih temeljev naše stroke. Izkušnje, ki ste si ji pridobili pri praktičnem delu, odlično poznavanje zakonodaje, organizacije, postopkov in krajevnih razmer ste uspeli posredovati v svojih diplomskih delih, v katerih je ob sodelovanju mentorjev prišlo do plodnega soočenja teorije in prakse. Gotovo pa ste s študijem teorije, zlasti osnovnih strokovnih predmetov, tudi vi obogatili svoje razumevanje socialnega dela in reflektirali

svoje izkušnje, ki bi se, če bi ostali prepuščeni sami sebi, izgubile v toku vsakdanjega praktiziranja. Ob vaši nalogah smo tudi učitelji spoznavali resničnost vašega dela, uvideli smo, kako težki in brezupni so primeri, s katerimi se ubadate, a se vendarle ubadate, kljub vsemu, kar naprej, ne da bi opustili pomoč. Od naloge do naloge je raslo naše spoštovanje do vašega dela.

Vaša naloga je, da ohranjate in razvijate v sebi človečnost. Živimo v času, ko smo izpostavljeni močnim silam razčlovečenja, ki nas delajo ravnodušne in otopele, a hkrati v času, ko so morda bolj kot kdaj prej dane možnosti pristnega človeškega stika in človeške solidarnosti. Človečnost ni nekaj, kar eden ima in česar drugi nima; mogoče jo je razvijati. Vsakdo od nas se srečuje z drugimi ljudmi in ob njih se nauči sočutja in človečnosti. Bolečina drugega, v katerem prepoznavamo sebe, je naš vodnik. Sočutje, ne tisto sentimentalno, ampak zavest, da smo v odnosu do poslednjih reči vsi v istem čolnu, je temelj vseh temeljev. Naša naloga je ohraniti to zavest in to občutljivost.

Vaša naloga je spoznavati samega sebe, iskati svojo identiteto. To je brezkončna naloga. »Še vedno ne vem, kdo sem,« pravi ob svoji sedemdesetletnici pisatelj Lojze Kovačič, človek, ki je vse življenje luščil plast za plastjo sebe. Vendar je razlika med tistim, ki se odpove temu iskanju, in onim, ki išče. Ta, ki išče, odkriva.

Danes je mnogo več možnosti za samostojno in samosvoje življenje slehernega med nami, saj se je razkrojil duh, ki je iz nas naredil čredo. Hkrati pa je iskanje svoje svojskosti eksistenčni pogoj. Samo tisti, ki odkrije svojo posebnost, svojo posebno nadarjenost ali omejenost, posebno občutljivost ali prizadetost in jih zna udejanjiti, ustvarjalno uporabiti, pritegne druge, njegovo delo ali on sam postane za druge zanimiv. Pri vsakem delu je treba iskati svoj slog. Občutljivo prisluhniti sebi in se izraziti.

Ko boste prejeli diplome o končanem visokošolskem študiju, ko boste tudi z naslovom za svojim imenom jasno kazali, da ste »diplomiranci«, se boste tudi formalno pridružili sloju slovenskih intelektualcev. Bodite dostojni te svoje pripadnosti. Biti intelektualec pomeni, da zavestno in kritično spremljaš družbeno, politično in kulturno-duhovno dogajanje in da sam po svojih močeh prispevaš tako k visoki kulturi, čeprav samo kot obiskovalec prireditev, kot tudi h kulturi vsakdanjih odnosov med ljudmi, predvsem pa h kulturi svoje stroke.

Bodite dobri ambasadorji svoje šole in svoje stroke. Delovanje šole, kakovost pouka in kakovost njenih učiteljev ste spoznali do obisti in gotovo bi lahko marsikaj kritičnega izrekli. Storite to, kadar smo sami med seboj, in hvaležni vam bomo za vsako pripombo in predlog za izboljšanje. Ko pa govorite o šoli v javnosti, se spomnite na vse tisto, kar ste zvedeli in spoznali v šoli in prej niste vedeli, spomnite se na vse, kar ste se naučili in kar ste pridobili, spomnite se, da vam je ta šola podelila listino, ki vam omogoča boljši položaj v poklicu in življenju, kot bi ga imeli sicer. Spomnite se tudi zenovskega izreka: »Ko je učenec pripravljen, pride učitelj,« ali drugače: Prejeli ste, kolikor ste se trudili in kolikor ste bili sposobni prejeti. In bistri ljudje bodo vedeli: Zgodba, ki jo boste pripovedovali o šoli, bo govorila tudi o vas. Samo če bomo drug drugega spoštovali, se bomo lahko uprli negativnemu stereotipu o naši stroki, ki se še vedno pojavlja v družbi.

Pripadate generacijam, ki so se vpisale na Visoko šolo za socialno delo neobremenjene, ne da bi poznali njeno, za naše razmere ne tako kratko in dokaj mučno zgodovino, generacijam s čistim, a morda včasih, žal, praznim pogledom v prihodnost. Vpisali ste se ob omejitvi vpisa, po izbirnem postopku, ki vam je dal prednost pred številnimi drugimi kandidati. Ste z redkimi izjemami iz prvih generacij šolsko »uspešnih« srednješolcev, ki so se vpisali na našo šolo in tako začeli preobračati tradicijo šole, na katero se niso vedno

vpisovali najuspešnejši. Ste iz generacije bistrih, šolsko prilagojenih, eksterno maturitetno zdresiranih, neproblematičnih, neodklonskih, ki poznajo pravila igre in so jih zmožni upoštevati. Da ste druge vrste študentje, mi je postalo jasno ob drobnem dogodku, ki se ga morda kdo od vas celo spominja. Ko smo v drugem letniku pri metodologiji zagovarjali obstoj posebne vede o socialnem delu, sem prinesel s seboj nekaj snopičev svojega prevoda tistega poglavja Lussijevega učbenika sistemskega socialnega dela, ki je relevantno za to vprašanje. Položil sem gradivo na mizo in rekel, naj vzame, kogar zanima. Vprašali ste: Je obvezno? Ko sem odgovoril, da ni obvezno, čeprav je povezano s snovjo, ki sem jo predaval, ni nihče vzel gradiva. To se mi v prejšnjih letih ni dogajalo. Študentje so po navadi razgrabili vse, kar je bilo napisanega. To pomeni, da so vas naučili učiti se samo, kar je nujno, odgovarjati za ocene in delati izpite, zatrli pa so v vas živo zanimanje, intelektualni interes. Srednja šola je morala biti za vas vražje hladen kraj.

*

Kakšna je resnična teža znanja, ki ga daje šola? Danes vsekakor najbolj relevantna mera veljave šole in posameznih učiteljev je njihova prisotnost v mednarodnem prostoru. Skoraj vsi naši učitelji so tako ali drugače vključeni v mednarodno raziskovalno in pedagoško sodelovanje, vključeni pa smo tudi v različne mednarodne organizacije, kjer aktivno sodelujemo; med njimi zavzema vsekakor prvo mesto Mednarodna zveza šol za socialno delo. Za letošnji kongres evropskega dela te zveze, ki bo junija v Helsinkih, je svoje referate prijavilo šest naših učiteljev in vsi so bili sprejeti, kar pomeni, da dosegamo kriterij kompetentnih strokovnih sogovornikov v Evropi. V zadnjem času sem imel priložnost sam sodelovati na mednarodnem simpoziju v Berlinu, na katerem je sodelovalo več vidnih strokovnjakov, predvsem iz dežel Evropske skupnosti. Lahko vam iz prve roke zatrdim, da smo enakopravni in upoštevani sogovorniki. Pred nikomer nas ni treba biti sram in nobenih manjvrednostnih občutkov nam ni treba imeti. Vemo, kaj se dogaja v Evropi in svetu, poznamo literaturo, probleme in tokove. In to znanje prenašamo na študente. Stari rek pravi, da ni nihče prerok v svoji domovini. Tudi mi se doma srečujemo z omalovaževanjem. Pa ni umest-

no; tujina, kolikor nas pozna, nas ne omalovažuje. Študentje, ki se vračajo s popotovanj in študijskih bivanj v tujini, prav tako zatrjujejo, da so jim ob marsikateri priliki razlagali isto, kar so bili slišali že doma, in da so z marsikaterega področja dobili doma več znanja. Vemo, da nam po drugi strani še marsikaj manjka. Razvoj gre dalje in to bomo zapolnili.

*

Socialno delo nikjer na svetu ne spada med poklice, ki bi jim ljudje samodejno pripisovali ugled in veljavo. Narobe, sodi med manj uveljavljene in manj ugledne poklice, poklice, ki so predmet negativnega stereotipiziranja. Tisti, ki mu je do zunanjega videza in znamenj družbenega ugleda, si bo moral iskati pot kam drugam. Socialni delavec črpa samozavest iz globljih plasti. Socialno delo zahteva pogum za zagovarjanje izključenih in izločenih, neuglednih in prikrajšanih. Zahteva jasno zavest o poslanstvu poklica, o njegovi funkciji, prepričanost o nujnosti in koristnosti socialnodelavskega posredovanja; zahteva osebnostno, moralno trdnost in pokončnost.

*

Vir samozvesti je specifično strokovno znanje, ki pelje do uspešne pomoči. To znanje ni zgolj aplikacija znanja drugih ved; je ob reševanju praktičnih problemov ustvarjeno znanje, inventivno in specifično znanje, katerega pomemben sestavni del je znanje, ki ga socialni delavci izluščijo iz vsakdanjega znanja ljudi, s katerimi delajo. Zavest o tem, da si na strani tistih, ki nimajo drugega zagovornika, da uspešno, na podlagi specifičnega strokovnega znanja posreduješ pri reševanju problemov, vliva samozavest, ki je odporna pred omalovaževanjem nepoznavalcev.

*

Socialno delo ni poklic, ki bi si prizadeval za velike družbene spremembe, za hitre in korenite rešitve. Njegova naloga je oskrbeti ljudi, ki so v stiski tukaj in zdaj, z uporabo dosegljivih sredstev, s pragmatičnim iskanjem uresničljivih rešitev in drobnih sprememb. Zavedajte se, da niste vsemo-

gočni, pa tudi od družbenega okolja ne zahtevajte preveč, ampak po svojih močeh z vztrajnim sodelovanjem pri družbenem delu prispevajte k spreminjanju družbe. Ne preskakujte naravnega toka dogodkov. Želel bi, da bi si, preden se začnete vzpenjati po poklicnih, upravnih, akademskih in drugih lestvicah, pridobili osnovne izkušnje z neposrednim delom z ljudmi pri reševanju njihovih socialnih problemov. Brez take izkušnje boste slabši vodje, upravljavci in učitelji drugim, kot bi lahko bili.

*

Kar koli boste počeli, kar koli se vam bo dogajalo, iz vsega se učite, na vse glejte kot na priložnost za učenje. Neuspeh je predvsem izkušnja, ki nas o nečem pouči. Zalsti pa se učite iz uspehov. Analizirajte svoje ravnanje, ki je bilo uspešno; govorite o tem z drugimi, posredujte jim svoje uspešne izkušnje. Niso potrebne revolucije in radikalne reforme, teh je bilo že preveč. Izboljšujte svoje postopke. Delajte vsak dan malo bolje.

*

Negujte svojo sposobnost človeške simpatije, sočutja, velikodušnosti, radodarnosti. To je temeljni vzgib socialnega dela – je še več: identifikacija z drugim je temelj etike, spoznanje, da smo vsi »v istem čolnu«, da je naša usoda enaka.

*

Ko vsaj za nekaj časa večina med vami zapušča šolske klopi in vstopa v pravo, poklicno življenje, se bo marsikdo vprašal: Kaj mi je dala šola? Kako me je opremila za poklicno in osebno življenje v prihodnosti? To vprašanje implicira misel, da je odgovornost za vašo opremljenost, s katero stopate v poklicno življenje, le na strani šole. A ni tako. Je tudi na vaši strani. Zato moramo vprašanje zastaviti drugače: Kako ste izkoristili pretekla štiri leta ali pet let življenja? Kako dobro ste investirali svoj čas in energijo v svoj strokovni in osebni razvoj za prihodnost? Kako ste v tem času izkoristili ponudbo šole? Kaj ste prispevali, da bi vi in vaši kolegi, pa tudi učitelji imeli od te šole več? Na to vprašanje si bo lahko seveda odgo-

voril vsakdo sam, ni splošnega odgovora nanj. Sam vas lahko le spomnim, kaj vam je ponudila šola.

Ponudila vam je program, ki naj bi poglobil vaše razumevanje dogajanj v družbi in v človeku, oblik in vzrokov socialnih stisk in težav, program, ki naj bi vas seznanil z ustrojem družbe in njenih institucij, z naravo zapletenih socialnih problemov in prijemi, postopki in metodami njihovega reševanja na različnih področjih. Želeli smo, da bi pridobili znanje, ki bi vam omogočilo strokovno, ne zgolj zdravorazumsko ravnanje v odnosu do teh problemov. Da bi pojave razumeli globlje kot ljudje, ki v to šolo niso hodili, da bi uvideli nezadostnost zdravorazumskih razlag in načinov pomoči; da bi se naučili misliti in ravnati socialnodelavsko. Ponudili smo vam tri tisoč ur predavanj in vaj, ki so jih vodili habilitirani univerzitetni učitelji in sodelavci, program, ki je mednarodno primerljiv in ob katerem nam ni treba zardevati. Koliko ste spravili v svoje popotne torbe, pa je bilo odvisno od vas.

*

V kakšen svet vstopate? Kaj se od vas pričakuje? Kakšna je relevantnost znanja, ki ste ga pridobili? Stopate v svet protislovja med globalizacijo in individualizacijo. Globalizacija bo zahtevala od vas, da boste pogledali čez meje naše male domovine, morda, da si boste iskali delo v drugih deželah; zahtevala bo od vas mobilnost in prilagajanje, pa tudi sprejemanje tujega, sprejemanje pripadnikov drugih jezikov in kultur. Tekmovanje, na katerem temelji sedanji razvoj, zahteva od vas, da najdete svojo proizvodno nišo, to pa pomeni, da morate profilirati svojo individualnost, svoj posebni značaj, tisto, kar je samo vaše. Zdi se, da je resnično uspešen lahko le tisti, ki živi tisto, kar dela; samo tisti, ki črpa energijo za delo iz najglobljega osebnostnega jedra.

Svet, v katerega vstopate, pričakuje od vas opiranje na lastne moči, zahteva, da mislite s svojo glavo, zahteva od vas podjetnost. Minila bodo še leta, da bodo naši študentje tako neovirano spraševali kot na primer ameriški; a tu se začne podjetnost: pri samozavestnem in sproščenem spraševanju – tega sem vsaj osebno doživel zelo malo.

Svet, v katerega vstopate, zahteva od vas izostren občutek za socialno pravičnost, etični občutek, občutek za ljudi, saj smo vsak dan priča

teptanju osnovnih človeških norm na vseh koncih sveta, relativizmu in cinizmu. Opravljanje poklica, ki ste si ga izbrali, zahteva od vas politično opredeljevanje, ne glede na to, ali boste in v kakšnih okvirih boste politično aktivni. Socialno delo zahteva pogum za zagovarjanje izključenih in izločenih, neuglednih in prikrajšanih. Zahteva jasno zavest o poslanstvu poklica, o njegovi funkciji, prepričanost o nujnosti in koristnosti socialno-delavskega posredovanja; zahteva osebnostno, moralno trdnost in pokončnost.

*

Ko vas učitelji tako izpuščamo iz svojih rok, se zavedamo svoje naloge, arhetipsko upodobljene v pravljicah o očetu, ki odpravlja sinove na pot, naloge, da bi vam dali zadnje napotke in vas usmerili v življenje. Kajti, kot pravi filozof, minilo je stoletje dela in stoletje organizacije, osnovni problem našega časa je problem orientacije v vse bolj zapletenem svetu. Te svoje naloge se zavedamo, a ob njej se čutimo nemočne. Le kako naj vas usmerimo, ko pa se sami težko znajdemo.

Svet, v katerem živimo in v katerega vi zdaj z nepreklicno zaresnostjo vstopate, je videti vse bolj kaotičen, poln protislovij, drvi vse hitreje, vsak dan nam postreže z dogodki, ki pretijo v temelju zamajati še zadnje oporne točke in smernike.

Kljub neverjetnemu razvoju materialne in duhovne proizvodnje in kljub izkušnji dveh strahotnih vojn v tem stoletju človek še vedno uporablja vojno kot sredstvo za reševanje interesnih sporov. Humanitarno pomoč uporabljajo revni za iztrebljanje revnih ljudi druge vere, narodnosti ali političnega prepričanja. Kljub jasnim znamenjem, da smo z nebrzdanimi posegi v okolje porušili ravnovesje naravnih elementov, se ljudje ne znajo in nočejo dogovoriti o omejitvi te samopašnosti. Velika nasprotja med bogastvom in revščino ne le v globalnih razmerjih, ampak tudi znotraj bogatih držav, so videti gonilo blagostanja. Odkritja genetike odpirajo nepričakovane možnosti človekovega poseganja v lastno naravo in nas postavljajo pred doslej neznana in zapletena etična vprašanja.

Boga so že v preteklih stoletjih morij – tudi morij v njegovem imenu – dodobra razmrcvarili, ga v tem stoletju zaplinili v Auschwitzu in spremenili v prafaktorje v Hirošimi. Generalni intelekt, njegov naslednik, racionalni načrtovalec pra-

vične družbe, ki se je kalil v londonski nacionalni knjižnici, je zmrznil v Sibiriji. Njegove posmrtnne ostanke so zagrebli v Bosni in na Kosovu. Velike zgodbe so se izpele, težave pa ostale in se zapletele.

*

Na kaj naj se torej opre ubogi profesor, ki bi rad dal popotnico svojim varovankam?

Na vas – in na vse tisto, kar ste prinesle s seboj in kar ste pridobile v šoli. Genetiki nam obljubljajo nesmrtnost. Takrat se bomo do smrti napili. Do takrat pa, na srečo, imamo vsaj eno konstanto med temi našimi variablami. Iz nje sledijo še druge: bolezen, trpljenje, stiske – človeške stiske. S svojo življenjsko izbiro, izbiro poklica socialne delavke, ste dale vedeti, da ste zaslišale glas sočloveka v stiski in da se hočete nanj odzvati. To je osnova in votek vašega poklicnega in osebnega življenja. In o tem svojem nagnjenju ve vsaka med vami več kot kdor koli od nas. To nagnjenje vzemite resno: je namreč zares temelj vsega. V praznini veselja je vse, kar imamo, ta medsebojna vez, ki nam pomaga prenesti pogled na večno minljivost.

V šoli smo vas učili kultivirati to nagnjenje. Učili smo vas prepoznati stisko, uvideti povezanost individualnih stisk in težav s splošnimi družbenimi problemi, sopogojenost individualnega in splošnega, družbenega in naravnega. Učili smo vas odzvati se na stisko drugega spoštljivo kot na stisko sočloveka, pozorno prisluhniti in pogledati svet s stališča drugega. Učili smo vas učiti se od ljudi, ki jim pomagata, dati se jim na voljo in jih istočasno voditi. Učili smo vas človeške neposrednosti, pristnosti, a vendar premišljenosti in discipliniranosti. Učili smo vas pogumno se zavzemati za tiste, ki jim ni lahko. Učili smo vas uporabljati svoje najboljše sposobnosti razmišljanja, opazovanja in logičnega sklepanja. Učili smo vas tkati vezi med ljudmi, da bi se med seboj podpirali in tako lažje premagovali težave. Učili smo vas vere v človekovo sposobnost samoobnavljanja in samopopravljanja, upanja v dober izid najtežavnjših zagat in dejavne ljubezni do tistih, ki jih je težko ljubiti.

*

Zavedajte se, da ste pripadnice privilegiranega poklica. Ne materialno ali družbeno, ampak bi-vanjsko privilegiranega, saj vam omogoča ohranjanje živosti, neprestano samoobnavljanje in rast ob pomoči drugim ljudem.

*

V davnih časih so se po samostanih prepirali, koliko angelov lahko stoji na konici igle. Naš planet je v veselju kot atom diamanta na konici igle. In tu imamo stotnijo angelov, ki stoji na njem. Bodite dobri sli dejavne ljubezni do drugega.

*

Koliko velja vaša diploma v Evropi? To je težko reči. Morda več kot pri nas, saj ste končali štiri-

letno šolo v okviru Univerze, ko so v nekaterih evropskih deželah šole za socialno delo še vedno triletno (čeprav hitro kopnijo in se ustanovljajo štiriletno). V osrednjem delu Evrope se socialno delo še poučuje samo na visokih strokovnih šolah, a te so začele prevajati svoje nazive v angleščino, v kateri se jim reče *University for Applied Sciences* – torej vendarle univerze. Zanimivo sholastično vprašanje za Nemce in Slovence: Ali so visoki strokovni programi univerze uporabnih ved univerzitetni ali visoki strokovni? Naši študentje, ki se vračajo iz izpopolnjevanj na evropskih šolah, povedo, da so jim tam predavali isto, ali celo, da so doma pri kakem predmetu slišali več in bolje. Dokler vam je tistim, ki ste sposobni in ambiciozni in želite nadaljevati študij do doktorata iz socialnega dela, dokler vam je domovina mačeha, vam ne morem reči drugega, kot da poskusite srečo v tujini. Lažje boste prišli do magisterija kot pri nas.

Čestitam vam k diplomii.

Blaž Mesec

DODATEK OKTOBRA 2001

Ko danes oddajam to besedilo uredniku, lahko z veseljem in olajšanjem prekličem zadnja dva stavka. Kaže, da bomo vendarle kmalu imeli fakulteto za socialno delo in z njo odprto pot do najvišjih akademskih naslovov iz lastne stroke.